

Економічні науки

УДК 338.242(477):339.97

Ладиченко Катерина Іллівна

кандидат економічних наук, доцент

Державний торговельно-економічний університет

Ladychenko Kateryna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

State University of Trade and Economics

ORCID: 0000-0002-6598-8473

Силецька Єлизавета Валеріївна

студентка магістратури ОПП «Міжнародна економіка»

Державного торговельно-економічного університету

Syletska Yelyzaveta

Master's Student of EPP "International Economy"

State University of Trade and Economics

ORCID: 0000-0002-8828-9819

**ОЦІНКА ФАКТОРІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ БІЗНЕС-
СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ**

ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

**ASSESSMENT OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINE'S
BUSINESS ENVIRONMENT IN THE CONDITIONS OF GROWING
GEOPOLITICAL UNCERTAINTY**

Анотація. Стаття присвячена аналізу чинників інвестиційної привабливості бізнес-середовища України в умовах зростання геополітичної невизначеності. В статті досліджено вплив різних факторів на інвестиційний клімат країни та виділено основні проблеми, що перешкоджають залученню іноземних інвестицій. Надано рекомендації

щодо покращення інвестиційної привабливості України шляхом вдосконалення політичних та економічних умов, зміцнення правової бази та зменшення рівня корупції. У статті наголошується на важливості структурних реформ для створення сприятливого інвестиційного середовища та підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародній арені.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, економічна криза, війна, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, інвестиційний імідж.

Summary. The article analyzes the factors influencing the investment attractiveness of Ukraine's business environment amid growing geopolitical uncertainty. The study examines the impact of various factors on the country's investment climate and identifies key issues hindering foreign investment attraction. The authors provide recommendations for improving Ukraine's investment attractiveness through the enhancement of political and economic conditions, strengthening the legal framework, and reducing corruption levels. The article emphasizes the importance of structural reforms in creating a favorable investment environment and increasing the country's competitiveness on the international stage.

Key words: investment activity, economic crisis, war, investment climate, investment attractiveness, investment image.

Постановка проблеми. Сучасний стан, який можна охарактеризувати як гостру кризу в національній економіці, характеризується дезорганізацією всієї економічної системи та невизначеністю ключових напрямів її розвитку. В результаті це призводить до зниження обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку країни і загального уповільнення інвестиційної активності. Сьогодні проблеми залучення іноземних інвестицій в Україні стають надзвичайно актуальними.

Тому одним з найбільш важливих і складних завдань у процесі повоєнного відновлення України є забезпечення високої інвестиційної привабливості держави. Відбудова України після війни повинна включати не лише реконструкцію підприємств і виробничих об’єктів, а й відновлення інфраструктури. Для реалізації цього процесу необхідні інвестиції, залучення яких вимагає участі як іноземних, так і національних інвесторів. Іноземні інвестори готові здійснити значний вклад у відновлення України, застосовуючи новітні технології та міжнародний досвід. В той же час, національні інвестори можуть підтримати економічний розвиток своєї країни та проявити патріотизм у складний для неї час. Такий синергетичний підхід до залучення інвестицій дозволить створити стійку основу для відновлення та розвитку України після війни. Однак вкрай важливо врахувати всі можливості та переваги, які приносять інвестиції, щоб максимально ефективно використовувати їх потенціал для відновлення країни.

Таким чином, перед Україною наразі гостро постає завдання створити сприятливий інвестиційний клімат для кожного регіону, щоб стати привабливою для економічно та соціально активних інвесторів, не тільки вітчизняних, а й іноземних [4, с. 40].

Виклад основного матеріалу дослідження. Для початку буде доцільно визначити, що інвестиційна привабливість – це не тільки здатність залучати зовнішні інвестиції, а й внутрішня основа для стимулювання економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Її можна розглядати як комплексну оцінку фінансового, економічного та правового середовища країни чи підприємства, що вказує на його здатність залучати та утримувати інвестиції. До цього можна віднести різні аспекти та фактори, такі як стабільність політичного та економічного середовища, наявність ефективних правових механізмів, рівень розвитку інфраструктури,

доступність фінансових ресурсів, а також потенціал для прибуткового вкладання капіталу [6, с. 2].

З іншого боку, питання інвестиційної привабливості охоплює вужчий тематичний обсяг. Інвестиційна привабливість визначає відносну привабливість конкретних районів з точки зору якості розміщення та залучення інвестицій завдяки наявним у цій місцевості цінностям, таким як наявність і якість виробничих факторів, сировини, розмір ринку, рівень добробуту населення, кваліфікація та ресурси працівників, якість технічної інфраструктури, наявність науково-дослідних центрів тощо [3, с. 158].

Саме тому Україні, окремому її регіону чи підприємству з точки зору інвестицій, необхідно забезпечувати інвесторам сприятливі умови для розвитку бізнесу, його ведення та отримання прибутку. Нагальною потребою для країни як зараз, так і в період відновлення після війни є забезпечення відкритого та передбачуваного ринку, ефективної судової системи, адекватної законодавчої бази та стабільної політичної ситуації [6].

В свою чергу, комплексне оцінювання інвестиційної привабливості потребує вдосконалення аналітичних методів, створення якісної системи орієнтирів та набору ключових показників, що сприятимуть своєчасному діагностуванню стану бізнес-середовища країни і, відповідно, прийняттю ефективних інвестиційних рішень. Проблема оцінювання інвестиційної привабливості є важливою не лише для інвесторів, а й для економіки загалом, оскільки дозволяє визначити її потенціал для розвитку та забезпечити своєчасне вжиття заходів для створення сприятливого бізнес-середовища [9, с. 153].

Професійні міжнародні інституції також проводять комплексні дослідження окремих чинників інвестиційної привабливості на рівні окремих країн, які узагальнюються у відповідних рейтингах. Найбільш поширені з них включають:

1. Індекс конкурентоспроможності Всесвітнього центру конкурентоспроможності IMD.
2. Індекс інвестиційної привабливості Європейської Бізнес Асоціації.
3. Індекс контролю корупції (Control of Corruption Indicator, CCI) та інші.

Оскільки більшість інституцій тимчасово перестали випускати щорічні рейтинги з різних причин зокрема пандемії у 2020-2021 роках, а з 2022 року більшість не надає інформацію по Україні, то буде доцільно розглянути динаміку індексу інвестиційної привабливості для України в рейтингу ЕВА.

З 1999 року питаннями інвестиційної привабливості в Україні за підтримки Європейської Комісії займається Європейська Бізнес Асоціація (ЕВА). За час своєї діяльності вона стала найчисленнішим і найвпливовішим об'єднанням бізнесу в Україні [4, с. 42].

Розрахунок та оцінка індексу інвестиційної привабливості в Україні були започатковані асоціацією ще у 2008 році. Це дослідження відображає настрої бізнесу щодо поточного стану інвестиційного клімату в Україні та формує прогностні показники на найближчі шість місяців. На рисунку 1 представлені значення Індексу інвестиційної привабливості за півріччями в період з 2018 по 2023 рік.

З рис. 1 можемо побачити тенденцію до зниження індексу протягом досліджуваного періоду. Таким чином з 3,1 балів у першому півріччі 2018 року індекс спустився до 2,44 балів у 2023 році. У 2020 і 2022 роках можемо простежити різкі та доволі значні спади, які можна обумовити розгортанням пандемії та повномасштабного вторгнення відповідно, однак саме початок війни посприяв зниженню індексу до його мінімального значення – 2,17 балів.

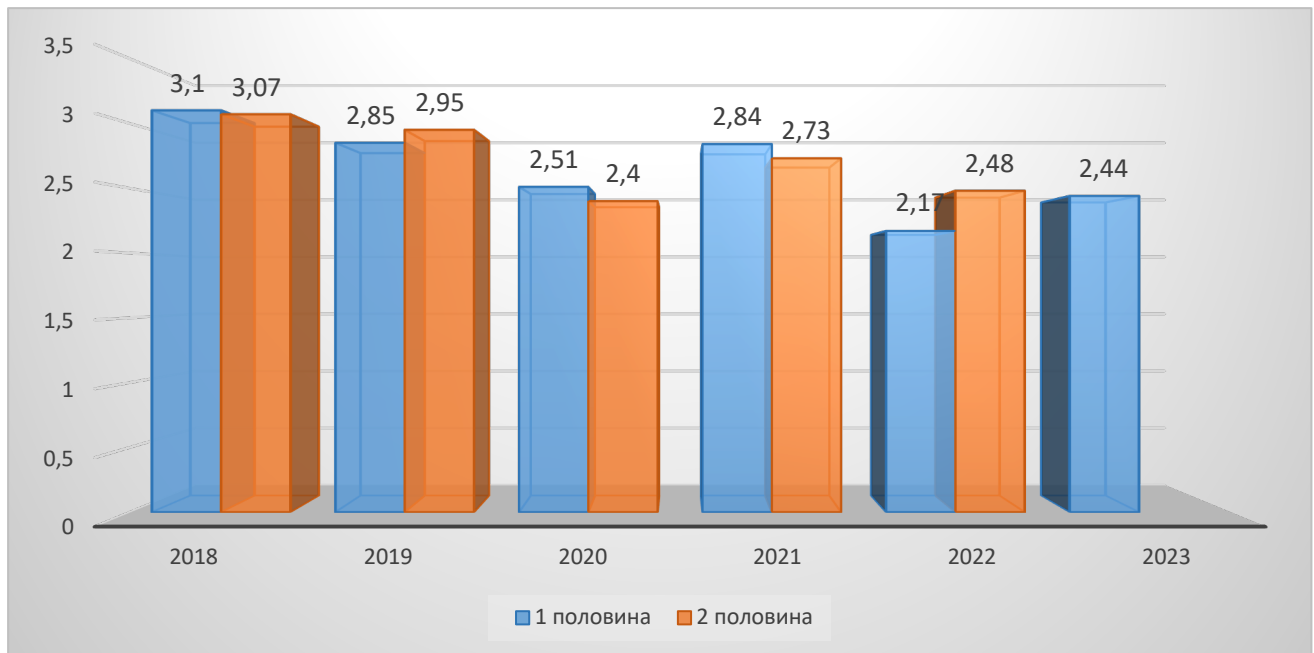

Рис. 1. Динаміка індексу інвестиційної привабливості України, 2018-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

Повномасштабна агресія Росії проти України залишається головним негативним фактором, що впливає на інвестиційний клімат. На другому місці знаходяться атаки на українську енергосистему, а на третьому – корупція. Внаслідок цього, експерти рейтингу виділили основні пріоритети для Уряду на 2024 рік: боротьба з корупцією, проведення судової реформи, встановлення верховенства права та забезпечення макроекономічної стабільності. Серед небагатьох позитивних зрушень бізнес-лідери найвище оцінили надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, скасування мит і квот на український експорт, а також "транспортний безвіз" з ЄС [5].

Важливо розуміти, що міжнародні інституції, використовуючи рейтингові оцінки, прагнуть виявити окремі компоненти середовища, оцінити умови для здійснення конкретних видів діяльності та виявити потенційні можливості для реалізації бізнес-стратегій у країні. Зазвичай оцінка стану інвестиційної привабливості базується на показниках, орієнтованих на визначення умов конкретного середовища, а не на розробку показників, що відображають ефективність функціонування бізнесу та

зовнішнього середовища. Тому доцільно буде розглянути динаміку прямих іноземних інвестицій в Україну і з України (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка ПІІ в Україні, 2019-2023 рр., млн. дол. США

Роки	ПІІ в Україну		ПІІ з України		Сальдо	
	Сума	Зміна (+/-)	Сума	Зміна (+/-)	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
2019	5860	1405	648	653	5212	16.9%
2020	-868	-6728	82	-566	-950	-118.2%
2021	6687	7555	-198	-280	6885	-824.7%
2022	1152	-5535	529	727	623	-91.0%
2023	4247	3095	42	-487	4205	575.0%

Джерело: складено автором на основі [8]

З табл. 1, можемо дійти подібних висновків, як і з рис. 1 стосовно впливу пандемії і війни на потоки ПІІ в Україні. Однак тут ми можемо побачити, що на обсяги ПІІ найбільш негативно повпливала саме пандемія, аніж війна, про що говорить негативне сальдо у -950 млн. дол. США у 2020 р.. Не дивлячись на шоки для економіки України, можна спостерігати відновлення потоків інвестицій у наступних після них періодах, але якщо після сильного спаду інвестицій у 2020 році, цей показник відновився та навіть став більшим ніж до часів коронакризи, то наразі інвестиціям не вдалось відновитись до довоєнного рівня. Проте зараз, як ніколи раніше, для відновлення руйнувань від бойових дій вкрай необхідно залучати іноземні інвестиції та сприяти їх зростанню.

Отже, створення сприятливого інституційного середовища в Україні, яке стимулюватиме інвестиційну діяльність, є актуальним завданням. Відповідно до стратегії відновлення України, одним із головних пріоритетів є залучення прямих іноземних інвестицій. Таким чином до 2032 року планується залучити фінансування на суму понад 750 млрд. дол. США, починаючи з 2023 року.

Буде доцільно проаналізувати та виділити позитивні та негативні фактори, які впливають на інвестиційну привабливість України в сучасних умовах геополітичної невизначеності.

Тож, до основних проблем, що перешкоджають визнанню України як інвестиційно привабливої держави наразі можемо віднести наступні [7, с. 171]:

- **Військовий стан в Україні:** Через окуповані території відбувається значний відтік капіталу, що створює високі ризики для інвесторів. Іноземні інвестори стикаються з невизначеністю щодо безпеки своїх інвестицій у контексті збройного конфлікту та військової окупації.
- **Корупція на всіх рівнях влади:** Непрозорі процедури прийняття рішень органами виконавчої влади суттєво перешкоджають інвестиціям.
- **Пошкодження енергетичної системи та інфраструктури** можуть заважати веденню бізнесу для багатьох підприємств та відштовхувати інвесторів.
- **Складна податкова система:** в умовах невизначеності, яку проживає країна останні роки, податкова система доволі часто піддається змінам та може виявитися складною для іноземних інвесторів, що, звісно, може їх збентежити та відвернути.
- **Недієздатність механізмів захисту прав інвесторів:** Недостатня захищеність інвесторів та низький рівень забезпечення ринкових прав і свобод також створюють значні перепони для залучення інвестицій.

Проте окрім негативних факторів Україна має значний інвестиційний потенціал завдяки багатим природним ресурсам, вигідному географічному розташуванню, родючим ґрунтам, сприятливому клімату та високому рівню науково-дослідних розробок у багатьох галузях науки і техніки. Також варто відзначити добре розвинену інфраструктуру.

Звісно міжнародні партнери відіграють ключову роль у відновленні України, оскільки основні зусилля країни спрямовані на стабілізацію в умовах війни. Тож ще у 2022 році Володимир Зеленський запропонував концепцію шефства над відновленням регіонів України, до якої приєдналися майже 30 країн. Яскравими прикладами може слугувати Греція, яка взяла на себе відбудову Маріуполя, США та Туреччина, які допомагають Харкову, Данія дуже активно підтримує Миколаївську область, також країни Балтії готові допомогти Житомиру, а Чехія заявила про готовність відновлювати Дніпропетровську область.

Окрім країн партнерів, значний вклад у відновлення роблять міжнародні організації та великі підприємства. Наприклад, ЄБРР збільшив свої інвестиції після початку повномасштабного російського вторгнення у 2022 року, а в жовтні 2023 року перевищив заплановану мету інвестувати 3 млрд євро в Україну на 2022-2023 роки. Варто зазначити, що у 2023 році керівництво ЄБРР ухвалило рішення збільшити оплачений капітал з 4 млрд євро до 34 млрд євро, щоб продовжувати підтримувати Україну. У 2023 році ЄБРР інвестував в Україну 2,1 млрд євро, що на 23,5% або на 0,4 млрд євро більше, ніж було у 2022 році.

Окрім цього до позитивних чинників можна віднести доволі вагомий фактор – статус України як кандидата у члени ЄС. Також на противагу до пошкодження енергосистеми України можна зазначити про інтеграцію української енергосистеми в об’єднану енергосистему Європи. Ще потрібно згадати про відміну мит і квот на експорт українських товарів, що не може не привернути увагу бізнесменів. Однак, незважаючи на ці переваги, стан інвестиційної привабливості України залишається незадовільним, а інвестиційний клімат – ризикованим.

Висновок. Аналізуючи сучасний стан інвестиційного потенціалу України, можна зазначити, що впродовж останніх років країна піддавалась різним шокам, що впливали на потоки ПІІ в Україні та її місце у Світових

рейтингах. Однак під час цього періоду і створювалося підґрунтя для стабільного економічного розвитку та підвищення інвестиційної привабливості, що мало сприяти активному залученню прямих іноземних інвестицій. Хоча Україна має значні можливості для залучення інвестицій, цей потенціал використовується недостатньо ефективно. На інвестиційну привабливість країни негативно впливають численні несприятливі фактори, такі як повільний прогрес структурних реформ через низьку політичну волю відповідальних чиновників, високий рівень корупції, неефективні заходи щодо її подолання та, звісно, воєнні бойові дії на території країни. Проте такі фактори можна значно зменшити або навіть усунути. Таким чином, за умови впровадження відповідних заходів, спрямованих на мінімізацію суб'єктивних перешкод, можна суттєво покращити інвестиційну привабливість України в короткостроковій перспективі.

Література

1. Біла В., Шнирков О. Вплив міжнародних рейтингів на інвестиційну привабливість України. *Young Scientist*. 2020. Т. 11, № 87. С. 139–142. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/11/30.pdf> (дата звернення: 20.06.2024).
2. Білоусова О. Інструментарій оцінки інвестиційної привабливості інноваційних проєктів розвитку стратегічних видів промислової діяльності. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. С. 1–6. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-2>.
3. Бушинський Є. В. Методи оцінки інвестиційної привабливості: регіональний вимір. *Регіональна економіка*. 2021. № 1. С. 157–163. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-1_0-pages-157_163.pdf (дата звернення: 20.06.2024).

4. Галазюк Н. Оцінка стану інвестиційного середовища України через призму міжнародного рейтингування. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. Т. 1, № 19. С. 38–45. doi: 10.15330/apred.1.19.38-46.

5. Дослідження та аналітика. *European Business Association*. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytyka/> (дата звернення: 20.06.2024).

6. Китайчук Т. Інвестиційна привабливість: теоретичний аналіз та впливові фактори. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. С. 1–6. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-65>.

7. Нікольчук Ю., Лопатовська О. Інвестиційна привабливість України: основні тенденції, проблеми та ключові вектори вирішення. *Innovation and sustainability*. 2023. № 1. С. 164–175. doi: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.164.175>.

8. Прямі іноземні інвестиції. *Мінфін*. 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2023/> (дата звернення: 20.06.2024).

9. Якушко І. В. Рейтингові підходи до оцінювання інвестиційної привабливості національної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Т. 2, № 23. С. 152–159. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_2_2019ua/31.pdf (дата звернення: 20.06.2024).